

ACADEMICIANUL ANDREI LUPAN (1912-1992) ÎN CONTEXTUL EPOCII SALE

Iulia MALCOCI¹
Ion Valer XENOFONTOV²

ACADEMICIAN ANDREI LUPAN (1912–1992) IN THE CONTEXT OF HIS ERA

ABSTRACT

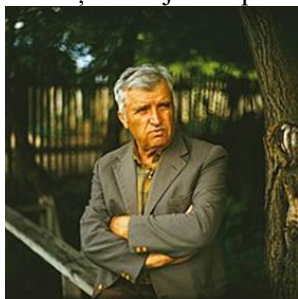
On the basis of unpublished archival material, iconographic sources, specialized literature and the work of the protagonist of the present study, the destiny of an intellectual from the Pruto-Nistrian area under political regime is presented.

It is academician Andrei Lupan, one of the founding members of the Academy of Sciences of the Moldovan SSR. The authors have studied the individual and public biography of one of the most notorious figures in Soviet Moldova. The eulogies to the regime in which the writer Andrei Lupan worked and had a brilliant career are presented, as well as some attitudes marked by the wave of change at the end of his life.

Keywords: Andrei Lupan, academicians, writer, Bessarabia, Soviet Moldova, Republic of Moldova.

Una dintre personalitățile care s-au impus în viața culturală a Moldovei sovietice a fost Andrei Lupan. Scriitorul a fost și unul din membrii fondatori ai Academiei de Științe a RSS Moldovenești.

Andrei Lupan s-a născut la 2/15 februarie 1912 în familia țăranilor moldoveni Pavel și Nadejda Lupan din satul Mihăileni³, județul Orhei (azi, raionul Șoldănești), Imperiul Rus. Din „Registrul mitral” (Fig. 1) vedem că este botezat la 8 februarie 1912. A absolvit școala primară

în satul natal (1924, Fig. 2. Certificatul de absolvire), Școala Agricolă din Cucuruzeni (1929) și Școala Națională de Viticultură din Chișinău (1934, Fig. 3. Extras de pe foaia matriculă) a Ministerului Agriculturii și Domeniilor. În 1934-1935 a făcut serviciul militar în Armata Română în Regimentul de Artilerie nr. 25 în Chișinău⁴ (Fig. 4). În anul 1935 a fost admis la Facultatea de Științe

¹ Cercetător științific neafiliat, doctor în științe fizico-matematice, Chișinău, Republica Moldova; ORCID: 0000-0003-3656-6674; e-mail: iulmalcoci@yahoo.com.

² Doctor în istorie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova; ORCID ID: 0000-0002-5993-1235; e-mail: ionx2005@yahoo.com.

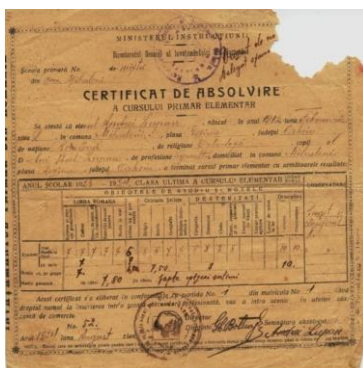
³ <https://bibliotecaovidius.wordpress.com/2016/02/16/contraversatul-poet-andrei-lupan/> (accesat: 11.02.2021).

⁴ Andrei Lupan, *Dosarul personal*, nr. 7.929, Arhiva Științifică Centrală a AȘM.

Agricole a Universității din Iași cu reședința la Chișinău. În 1939 a efectuat practica la ferma din satul Vasilcău, județul Soroca, iar în 1941 absolvă Institutul Agricol „M. Frunze” din Chișinău, fără a susține examenul de stat.

Fig. 1 – Extras din Registrul metrical, www.andreilupan.com (accesat: 15 ianuarie 2019)

Fig. 2 – Certificat de absolvire a cursului primar elementar, ce dădea dreptul de înscriere într-o școală secundară profesională sau a intra ucenic în atelier sau casă de „comerțiu”; www.andreilupan.com (accesat: 15 ianuarie 2019)

Extras din foaia matricolă a elevului A. Lupan

Numele elevului	ANUL ȘCOLAR 1911-1912		ANUL ȘCOLAR 1912-1913		ANUL ȘCOLAR 1913-1914		ANUL ȘCOLAR 1914-1915	
	Clasa I	Clasa II	Clasa I	Clasa II	Clasa I	Clasa II	Clasa I	Clasa II
Arabică	10	10	10	10	10	10	10	10
Algebră	10	10	10	10	10	10	10	10
Geometrie	10	10	10	10	10	10	10	10
Matematică	10	10	10	10	10	10	10	10
Științe	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Română	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Franceză	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Italiană	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Germană	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Engleză	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Spaniolă	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Portugheză	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Rusă	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Poloneză	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Ucraineană	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Bulgară	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Turcă	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Grecă	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Latină	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Greacă	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Slavă	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Sărbărească	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Bulgară	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Română	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Franceză	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Italiană	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Germană	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Engleză	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Spaniolă	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Portugheză	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Rusă	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Poloneză	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Ucraineană	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Bulgară	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Turcă	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Grecă	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Latină	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Greacă	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Slavă	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Sărbărească	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Bulgară	10	10	10	10	10	10	10	10
Limba Română	10	10	10	10	10	10	10	10

Fig. 3 – Extrasul din Foaia matricolă a elevului A. Lupan în timpul studiilor la Școala Națională de Viticultură; www.andreilupan.com (accesat: 15 ianuarie 2019)

În perioada iunie 1941-februarie 1943 a fost înrolat în batalioanele de construcții ale Armatei Sovietice, participând la construcții militare și instalații de apărare în Donbas (azi, Donețk), Stalingrad (azi, Volgograd), Kuibâșev (azi, Samara), Combinatul Metalurgic Kuznețk. În februarie-septembrie 1943 a activat în calitate de agronom în sovhozul Cialdovar, RSS Kirghiză, când a susținut și examenul de stat la Institutul Agricol din orașul Frunze (azi, Bișkek), unde i-a fost eliberată și diploma de licență la specialitatea „Agronom”, însă în Dosar copia documentului lipsește. Apoi a colaborat la Comitetul Moldovenesc de Radiodifuziune (crainic în redacția de limbă română) și la ziarul *Moldova Socialistă*, evacuate la Moscova (septembrie 1943-noiembrie 1944). A fost (din 1945) și doctorand (aspirant) la Academia Agricolă „K. Timireazev” din Moscova (azi, Universitatea Agrară de Stat din Rusia - Academia Agrară din Moscova „K. Timireazev”).

Fig. 4 – A. Lupan, soldat în Armata Română;
www.andreilupan.com (accesat: 20 februarie 2019)

A activat în calitate de cercetător științific (1945-1946) la Filiala din Chișinău a Institutului Unional de Cercetări Științifice în domeniul Viticulturii și Vinificației „Magaraci”. În perioada ianuarie-octombrie 1946 a fost șef al Secției literare a ziarului *Țăranul Sovietic* (încă nu erau create colhozurile, dar țăranul sovietic era la ordinea zilei). Care ar fi fost cauza trecerii de la agronomie la literatură, ca după doar doi ani de ziaristică să devină președinte al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (1946-1955, 1958-1961)? Din 1958 (an indicat în Fișa personală) a fost și secretarul Uniunii Scriitorilor din URSS din Moscova (1954-1971)⁵, apoi a continuat munca de creație. A fost și președinte al Sovietului Suprem al RSSM (1963-1967), precum și locțiitor al președintelui Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM (1967-1971).

În componența delegației guvernamentale a fost pe un termen de 30 de zile într-o delegație în România (1953). A participat la conferințele Uniunii Interparlamentare din Finlanda (1955, 20 de zile) și în Anglia (1957, 22 de zile). În 1958 a vizitat Austria și Suedia, unde a participat la lucrările Congresului Mondial pentru Dezarmare și Cooperare Internațională. În componența delegației scriitorilor sovietici a fost în Republica Federativă Germană (1960, 21 de zile).

---

⁵ Membrii Academiei de Științe a Moldovei. Dicționar 1961-2006, Chișinău, Editura Știința, 2006, p. 94-96.

În 1956 a intrat în rândurile Partidului Comunist din URSS, iar în 1958 a fost ales deputat în Sovietul Suprem al URSS de legislatura a IV-a. A fost deputat și în Sovietul Suprem al RSSM de legislatura a II-a și a III-a (1947-1954) și de legislatura a VI-a și a VII-a (1962-1971).

Prin Hotărârea nr. 325 din 1 august 1961 a Sovietului de Miniștri al RSS Moldovenești, „Cu privire la aprobarea membrilor titulari și a membrilor corespondenți ai AȘ (Academiei de Științe-n.n.) a RSS Moldovenești”, lui A. Lupan i-a fost aprobat titlul de membru titular al unei academii ce urma să fie înființată abia a doua zi, la 2 august, acest eveniment fiind anunțat în sala Teatrului Muzical Dramatic „A.S. Pușkin” (azi, Teatrul Național „Mihai Eminescu”), de președintele Sovietului de Miniștri al RSS Moldovenești, A.F. Diordița (1911-1996). Acest eveniment este confirmat în Dosarul personal, printr-un extras din hotărârea nominalizată și confirmată în Fișa personală, însă este trecută cu vederea în caracteristica eliberată de administrația Uniunii Scriitorilor a RSSM, eliberată în martie 1969 (președinte Pavel Boțu, secretarul organizației de partid Bogdan Istru). Aflăm din caracteristica nominalizată că la acel moment A. Lupan era membru al Prezidiului Uniunii Scriitorilor din Moldova, fiind „un om cu principii morale ferme, pe deplin devotat cauzei partidului nostru comunist”.

În timpul studiilor la Școala Națională de Viticultură din Chișinău o influență benefică asupra sa a avut-o directorul școlii, Roman Stere, fiul lui Constantin Stere (1865-1936). Înclinațiile sale poetice le încearcă încă la vârsta de 11 ani. Debutul său literar este consemnat în 1932 prin publicarea poeziei „Biografie” în *Adevărul literar și artistic*. Până în 1940 a semnat cu diferite pseudonime (A. Cudric, L. Andriu, Ciolpan, LARGU ș.a.). În 1933 a aderat la mișcarea comunistă ilegală, fiind membru al Partidului Comunist Român (1933-1940), făcând parte din Blocul pentru apărarea drepturilor democratice (din 1935, secretar al Comitetului pentru Basarabia). Din 1936 a fost președinte al Frontului studentesc democrat. Orientarea sa democratică se manifestă și în articolele de publicistică din anii de studenție: „Realități studențești”, „Facultatea de Agronomie și studenții săi”, „Eroism și lașitate”, „O manevră”.

În Fișa personală, completată în 1961, la rubrica „ce limbi posedă” a scris: moldovenească, rusa și citește în franceză. Era posibil să fi uitat limba română în care studiasse până la „eliberarea” din 1940? Oricum a continuat să publice în „limba moldovenească”. Primul volum de poezii, scrise în perioada 1940-1947, apare la „Moldgosizdat” în 1947, intitulat „Poezii”. În anul următor apare piesa „Lumina”, montată în același an la Teatrul Moldovenesc Muzical-Dramatic „A.S. Pușkin” din Chișinău, unde a descris evenimentele din perioada colectivizării din satele moldovenești. La Editura „Școala Sovietică” apar culegerea de povestiri „O zi neuitată” (1952) și cartea de versuri „Doina mulțămirii” (1954). Au urmat plachetele de versuri editate la Moldgosizdat: „Intrare în baladă” (1954), „Haz și necaz” (1957), „Meșter faur” (1958), „Frate al pământului” (1959). Au fost publicate versurile pentru copii „Mijatca” (1962), culegerea de poezii „Legea găzduirii” (1966) pentru care în 1967 i-a fost decernat Premiul de Stat al RSSM.

A fost tradus în limba rusă și publicat din operele sale: „Lițom k lițu” (1957), „Pro nas” (1959), „Stihi” (1961), „Priatki” (1963) etc. În „limba moldovenească” a tradus poemul „Vladimir Ilici Lenin” de V. Maiakovski (1952), tragedia „Hamlet” de W. Shakespeare (1956), „Komu na Rusi jiti horoșo” de N. Nekrasov (coautor,

1960). A tradus și din operele scriitorilor A. Pușkin, M. Lermontov, M. Gorki, T. Șevcenko, A. Tvardovski, N. Tihonov, A. Prokofiev, E. Mejelaitis ș.a. Publicațiile periodice în paginile ziarelor și revistelor republicane și unionale au fost tipărite în culegerea „Cărțile și răbojul anilor” (1969), iar în 1973 apare „Scrieri” în trei volume, și placheta de versuri „Gromovnicul”. În perioada 1982-1992 a fost prezent în mass-media.

Scrierile sale au fost orientate spre tradiția clasică, verificată și confirmată de experiența mai multor generații de condeieri. În creațiile sale a prezentat meleagul natal și oamenii în „autentica lor haină pământescă”, a reflectat satul moldovenesc dintre cele două războaie mondiale, dar și din anii postbelici, redând multitudinea preocupărilor, frământărilor și a problemelor deseori dramatice ale oamenilor. A ple-dat pentru limba literară, pentru valorificarea patrimoniului cultural și literar, pentru valorificarea valorilor cu adevărat naționale⁶.

Desigur, nu trebuie uitată nici perioada în care a trăit A. Lupan. A proslăvit și sistemul sovietic. Poemul „Sat uitat” l-a dedicat „eliberării” Basarabiei din 1940 de trupele sovietice. Culegerea „Intrare în baladă” (1964) include versuri despre munca plină de abnegație și lupta pentru pace a poporului sovietic, iar în volumul „Legea găzduirii” glorifică calea de luptă a partidului și unitatea de crez a popoarelor sovietice. Înțelegea destul de bine că servea sistemul, în caz contrar nu ar fi scris în 1956 poezia „Mea culpa”:

„.....
Îs vinovat pentru tributul
ce l-am plătit la nătărăi
c-o stihuire mai limbută
și c-un glosar ștampat de ei.
.....
când am bătut timid măsura
în tactul strâmb al drâmbei lor,
când am stâlcit literatura
și l-am jignit pe cititor.
.....
Rușinea asta arzătoare
la ce-aș ascunde-o în deșert?
Chiar dacă toți mi-or da iertare,
eu unul nu pot să mi-o iert”.

A fost membru al Colegiului de redacție la editura Sovietskaia Ențiklopedia, Moscova: „Kratkaia Ențiklopedia” în 9 volume (1962-1978), membru al Comitetului pentru Premiul Lenin și Premiul de Stat al URSS (1967-1971), redactor-șef adjunct al Redacției Principale la „Enciclopedia Sovietică Moldovenească” (8 volume), la „Literatura și Arta” (enciclopedie, 2 volume), „Vreau să știu” (enciclopedie pentru copii, 3 volume). A exercitat funcția de membru al Comisiei Interdepartamentale a Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldovenești pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii moldovenești (1988-1989).

---

⁶ *Enciclopedia Sovietică Moldovenească*, vol. 4, Chișinău, Redacția principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, 1974, p. 145-146.

Pentru activitatea sa a fost distins cu Medalia „Vitejia în muncă în timpul Războiului pentru Apărarea Patriei 1941-1945” (1946), cu trei ordine „Drapelul Roșu de Muncă” (1950, 1967, 1972), cu două ordine „Lenin” (1960, 1982). Pentru ciclul de versuri „Magistrale” i-a fost decernat Premiul de Stat al URSS (1975). În 1982 i-a fost conferit titlul onorific de „Scriitor al Poporului din RSSM” și titlul de Erou al Muncii Socialiste.

La 12 septembrie 1989, în cadrul celei de a XIII-a sesiuni a Sovietului Suprem al RSSM, a rostit discursul privind limba de stat și trecerea la grafia latină. În această cuvântare se resimte suflul timpului în care a trăit, dar și omul satului cu dragoste de neamul său. Limba de stat așa și a numit-o „limbă moldovenească”, pledând pentru limba literară. În ceea ce privește trecerea la grafia latină a menționat: „Problema alfabetului, tovarăși, nu e numai diferite combinații sau că scriitorii îl doresc pentru că e mai mare onorariul. Literatura moldovenească clasică s-a creat un veac și mai bine pe baza acestui alfabet. Noi acest alfabet îl luăm nu din împrumut, îl luăm de la Eminescu, de la Alecsandri, de la Negruzzi. Veacul a creat literatura noastră în acest spirit. De aceea vă chemăm să votați pentru alfabetul nostru”. În această luare de cuvânt a subliniat situația de la sate privind vorbirea țăranilor, ce se crease în perioada sovietică: „Te duci în satele moldovenești, te întâlnești cu bătrâni, cu bătrâne și-i auzi vorbind într-o limbă care pe loc bate la ochi, care e parcă o parodie. Să trăiască o țăranică o viață întregă în sat și să nu știe moldovenește cum se zice la «ziabi» (зрябь = arătură de toamnă-n.n.). Un țăran nu poate să spună ce-i aceea «predplujnik» (предплужник-anteplug, antebrazdar-n.n.) în moldovenește”. A menționat și motivele unei atare situații: „Agronomul nu găsește nicăieri în republică un loc unde să învețe această materie milenară, această meserie în limba lui maternă. Se duce să se facă doctor. Acolo i se bagă în cap știință, dar nu în limba maternă, ceea ce a știut i se elimină și aceea din cap și el trebuie să creeze prin jargon aceste noțiuni, să le aducă apoi mamei și tatălui”.

Concomitent este necesar de a face o remarcă în ceea ce privește atitudinea lui A. Lupan față de alfabetul latin. După cum scria Nicolae Dabija⁷, acea Comisie Interdepartamentală trebuia să discute o singură problemă: „dacă și «limba moldovenească» să fie de stat sau doar limba rusă. La prima ședință a acelei comisii N. Dabija a propus includerea pe ordinea zilei și problema alfabetului latin. Problema a fost inclusă cu „un mare tărăboi”. Aducem aici doar replica dată de A. Lupan privind alfabetul latin: „Dumneata, tovarășe Dabija, până n-o să vezi curgând sânge în țara asta n-o să te astâmperi!”. Mentalitatea oamenilor, dar și a conducerii de partid, se schimba nu cu anii, ci cu ziua, cu minuta ... Mulți au simțit-o pe pielea proprie.

A decedat la 24 august 1992 la Chișinău, fiind înhumat în Cimitirul Central Orașenesc din Chișinău. O stradă din sectorul Râșcani a capitalei Republicii Moldova și una din Șoldănești îi poartă numele. Fosta bibliotecă a Academiei de Științe a Moldovei, în prezent subordonată Universității de Stat din Moldova, la fel, poartă numele scriitorului: Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”.

A fost căsătorit. Soția sa, originară din județul Hotin, Rahili (Raia) Krivoruk (1914-1989), a făcut parte, la fel, din mișcarea comunistă ilegală. A absolvit aceeași Facultate de Agronomie a Universității din Iași, cu sediul la Chișinău, ca și soțul. În

---

⁷ Nicolae Dabija, *Curca în lemne ...*, în „Literatura și Arta”, nr. 51/17 decembrie 2020, p. 1.

„Fișa personală”, completată la 2 octombrie 1961, Andrei Lupan la starea civilă scrie că soția sa este Rahili Moiseevna (n. 1914), având trei fiice: Nadejda (n. 1946, numită cu numele bunicii pe linia tatei), Tatiana (n. 1948) și Silvia (n. 1952).

La 16 februarie 2017, în incinta Bibliotecii Științifice (Institut) „A. Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei și-a desfășurat lucrările conferința dedicată aniversării de 105 ani de la nașterea poetului, dramaturgului, publicistului și traducătorului, dar și omului politic Andrei Lupan, cu genericul „Andrei Lupan – drama unui destin în confruntarea cu hățișurile istoriei” (Fig. 5), organizată de Institutul de Filologie al AȘM (azi, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”). Considerăm că opera sa încă urmează să fie analizată, apreciată și abordată în contextul epocii în care a fost scrisă, A. Lupan fiind un scriitor controversat. Vorbitorii au menționat contribuția remarcabilă a lui A. Lupan privind editarea operelor clasicilor literaturii române. Academicianul Haralambie Corbu (1930-2021) a menționat că A. Lupan a avut un orizont ce depășea cu mult timpurile de atunci, iar Aleea Clasicilor o datorăm ideii poetului-academician A. Lupan, care a fost susținut în realizarea acesteia de Anatol Corobceanu (1922-1976), prim locțiitor al președintelui Sovietului de Miniștri al RSSM (1963-1970). Responsabil de problemele sociale și culturale, A. Corobceanu a promovat cultura națională, punând în aplicare toate capacitățile sale pentru inagurarea Aleii, ca, de altfel, și apariția Teatrului „Lucașfăruș”, Studioului cinematografic „Moldova-Film”, librăriile „Luminița”, Teatrul „V. Alecsandri” din Bălți, casa lui Ralli Arbore la Dolna etc. Aleea clasicilor „a devenit din primul an cum a fost întemeiată (1958-n.n.) sanctuarul culturii noastre și al credinței noastre în aceea că avem o viață, o istorie spirituală și avem un viitor în fața noastră”⁸. A. Lupan spunea despre A. Corobceanu: „Cei care au lucrat în domeniul artei, în literatură, în toată cultura noastră – întrebați sau neîntrebați – simțeau prezența acestui om acolo unde a fost el: și la comitetul orășenesc de partid, și la ministerul culturii, și ca adjunct la cultură al Consiliului de Miniștri al republicii. Era prezent și la problemele mari, luare de poziții, dar mai ales lupta lui nu avea nimic de manifestare impunătoare. Lupta lui era principială și dreaptă, dar era munca ceea ce făcea el, era fapta de împlinire a unei datorii de om”.

De menționat faptul că întreaga operă a lui A. Lupan este o literatură oportunistă, lipsită de principialitate, exprimând interese momentane, profitabile. Încearcă să se opună sistemului, dar de fiecare dată ceda. De exemplu, în 1947 scrie în poezia „Olimp disprețuit” despre foametea din 1946-1947 din Basarabia, însă, publicând-o, a indicat anul 1937:

„.....
Tu te numești ales la cârma lui –
ți-ajunge suflet ca să te cutremuri?
Cum prețuiești cuvântul care-l spui,
încredințat de oameni și de vremuri?

Iată aicea lângă tine aproape,
sub olimpul tău, desfrâul morții,

---

⁸ Din cuvântarea lui A. Lupan la manifestarea de comemorare a lui A. Corobceanu în 1991. Arhiva familiei Lupan.

foametea cu biciurile sorții
îți gonește neamul să-l îngroape.

.....
Peste olimpul tău disprețuit
fantastici nouri împletesc cunună,
iar tu rămâi în jilt prea liniștit,
versificând trădarea și minciuna!”.

Considerăm că aceste versuri și le-a consacrat sie însuși: „iar tu rămâi în jilt prea liniștit, versificând trădarea și minciuna!”. Cu prilejul aniversării a 80 de ani de la naștere, în 1992, la Academia de Științe a Moldovei a spus că trebuie să „exprimăm poporul nostru care e poporul român”. Cu alte cuvinte, în interiorul lui au trăit doi oameni – unul pentru condiții ideale de trai, dar poate și din dorința de a-și ajuta poporul, fie prin cunoașterea clasicilor sau prin susținerea tinerilor din rândul neamului său și altul care lupta cu el însuși pentru neputința de a merge deschis împotriva regimului instaurat cu forța în țara sa. Desigur, material „a trăit în puf”, după spusele unora, însă sufletește ... Doctorul habilitat în filologie Ion Ciocanu la acea conferință din 2017 a spus: „Nu avem dreptul să-l judecăm pe Andrei Lupan în afara timpului lui”, amintind și de faptul că la o adunare generală a scriitorilor, cu Andrei Lupan în prezidiu, Grigore Vieru i-a spus că e timpul să scoată din manuale și din mințile cititorilor „Lumina” lui, că pe toți i-a întunecat totalmente cu această operă.

La ședința dedicată aniversării de 80 de ani de la naștere (februarie 1992), desfășurată în Sala Mică a Academiei de Științe a Moldovei, pe lângă faptul că a numit poporul său „român”, Andrei Lupan a mai spus: „Și ceea ce am făcut, mai ales păcatele, pe care căutați să le ușurați, păcatele eu le-am făcut conștient și deliberat. Eu n-am căzut în greșeli. Eu am crezut în ceea ce am crezut, ceea ce foarte mulți se tem să pronunțe astăzi – în ideea comunistă. În ceea ce a crezut omenirea de mii și mii de ani pe toate meridianele lumii. De când au început în comunități primitive și arhiprimitive să vorbească de frăție între oameni, de susținere, de dreptul celor umiliți și necăjiți – de atunci ideea asta se ridică și trăiește. Că a fost compromisă, că a fost batjocorită, că a fost dată la cheremul ticăloșilor și a criminalilor ... da, s-a întâmplat, s-a întâmplat această prăbușire istorică fără precedent. Da-i fără precedent?”⁹.

Lupan spune că ideea „a fost compromisă”. Cât de mult pot fi atribuite aceste cuvinte zilei de azi, când ideea de eliberare națională a românilor din Basarabia este compromisă. Și cine o compromite? Cei ce vor să trăiască pe contul poporului. În Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Moldovenesc (F. 50, inventarul nr. 6) se găsesc „dosarele personale ale celor care au luptat ilegal în Basarabia împotriva autorităților române pentru instaurarea puterii sovietice în Moldova”¹⁰. Aici găsim și dosarul lui Andrei Lupan. Putem răspunde deci la întrebările retorice apărute pe parcurs: ce însemna calificativul „principii morale ferme”, de ce atâtea pseudonime a folosit, precum și să răspundem ferm la altă întrebare: Da, a servit sistemul.

---

⁹ <http://www.andreilupan.com/>. Conceptul și realizarea tehnică a site-ului aparține lui Nicolae Țurcanu, nepotul lui Andrei Lupan.

¹⁰ Alexandru Moraru, *Dușmanii puterii sovietice*, în „Gazeta de Chișinău”, nr. 3/29 ianuarie 2021, p. 14.

Fig. 5 – Secvență de la Conferința dedicată aniversării de 105 ani de la nașterea academicianului Andrei Lupan;
<https://www.google.com/search?q=Andrei+Lupan+-+drama+unui+destin+în+confruntarea+cu+hățișurile+istoriei&rlz>
 (accesat: 21 martie 2019)

Pentru a ne convinge încă o dată de marea sa dragoste față de ideea comunistă vom aduce câteva spicuri din cuvântarea sa ținută la Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSSM (14-15 octombrie 1965): „Noi ridicăm problematica noastră, a literaturii noastre naționale, în cadrul marii familii a literaturilor sovietice și ridicăm ca o mândrie națională a poporului faptul că literatura noastră e demnă de prietenia celorlalte literaturi frățești, că slujește norodului cu aceeași cinste și că eforturile noastre realizează valori demne de epoca pe care o trăiesc oamenii sovietici astăzi (interesant cum arăta în imaginația sa omul sovietic-s.n.). Asta duce la o mai strânsă închegare a solidarității cetățenești, a solidarității între oamenii sovietici, la o apropiere între literaturile noastre, între culturile popoarelor sovietice, apropiere în care constă, după mine și pentru noi e lămurit de realitatea culturilor noastre, într-o înflorire deosebit de vie și deosebit de slujitoare vieții tuturor literaturii noastre naționale”¹¹.

Oare să nu fi cunoscut A. Lupan sloganul constructorului comunismului: „Înflorirea națiilor prin dispariția lor”? La ce i-ar fi trebuit literatură națională, când națiunea urma să înflorească, apoi să dispară fără a lăsa prea multe în urma sa. Căci un alt slogan cum ar fi „Crearea omului nou” se vede îl știa odată ce spune că „Omul nou începe să devină om universal, om larg pregătit pentru care bogățiile culturale ale lumii devin ale lui”¹². Repercusiunile aduse de „omul nou” le simțim în zilele noastre cu prisosință. „Om nou” care nu știe nici cine este, nici de unde vine, nici unde se duce, visează doar să pună ceva pe limbă. Acest „om nou”, crescut în societatea socialistă, prăbușită la începutul anilor 1990, cu ce este mai bun decât Mowgli, crescut într-o haită de lupi, eroul povestirii cu același nume din culegerea „Cartea junglei” a scriitorului englez J.R. Kipling (1865-1936). De acest „om nou” sunt pline locali-

¹¹ Vasile Bahnaru, Gheorghe E. Cojocaru, *Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească (14-15 octombrie 1965). Studiu și materiale*, Chișinău, Editura „Tehnica-Info”, 2016, p. 214.

¹² *Ibidem*, p. 215

tățile Basarabiei astăzi. Și când te gândești că toți au minimum șapte-opt clase, nu-i vezi nici la nivelul celor patru clase românești din 1918-1940.

Pentru a înțelege ce fel de literatură moldovenească „valoroasă” se plămădea în epocă vom aduce un fragment din cuvântarea directorului școlii moldovenești din Râșcani, I. Colibaba, rostită la același congres al scriitorilor: „Limba este exponentul culturii unui om ... Nu e mare crimă dacă s-a strecurat cuvântul accesibil în referatul meu ...¹³. Eu vreau să fac o observație, e foarte greu de predat literatura noastră, câte odată e mult mai ușor să predai binomul lui Newton, ori teorema lui Pitagora, decât o lucrare literară, care suferă de multe lipsuri, și de formă și de conținut”¹⁴.

Cu prilejul înaintării lui A. Lupan la Premiul de Stat al URSS, Mihai Cimpoi scria: „Andrei Lupan este anume un talent cu mesaj social accentuat, care, sfidând amatorismul provincial în «Negru și alb», se deschide firesc spre problemele ce frământă marea literatură. Izvorâtă dintr-un univers rotund, cum este acela țărănesc al fratelui pământului, poezia lupaniană s-a dovedit a fi înalt cetățenească prin promptitudinea publicistică cu care răspunde marelui duh al zilei și pătrunsă de elevație intelectuală – toate acestea transformând-o într-un eveniment nu numai al literaturii, ci și al culturii noastre, eveniment ce merită consfințit cu premiul, la care este propus”¹⁵.

Fiind unul din inițiatorii pentru organizarea aleii scriitorilor clasici a găsit atât susținere, cât și împotrivire ideea instalării bustului lui A. Lupan pe Aleea Clasicilor din Grădina Publică „Ștefan cel Mare și Sfânt”. În această privință fiicele academicianului au publicat nota „Din partea familiei Lupan” unde au subliniat: „Nu susținem ideea edificării bustului lui Andrei Lupan pe Aleea Clasicilor, argumentele fiind foarte clare pentru noi:

- este bine cunoscută poziția lui Andrei Lupan – categoric negativă – privind extinderea Aleii Clasicilor (stenogramele dezbaterilor pot fi găsite în arhivele Ministerului Culturii);

- atâta timp cât numele lui Andrei Lupan este folosit drept scut și spadă de către părțile încăierate în polemică orice inițiativă «de înveșnicire» îi va turbura somnul. Timpul le va limpezi pe toate”¹⁶. Tot aici a fost inserat și un fragment din cuvântarea lui Andrei Lupan ținută la Academia de Științe a Moldovei cu prilejul celor 80 de ani de la naștere: „(...) în ceea ce mă privește, eu sunt măgulit, mă simt stingherit de cele ce am auzit aici, mai ales apropierea asta de marii poeți ai neamului nostru”.

Elogiat de unii și criticat de alții A. Lupan a lăsat o operă literară ce încă urmează a fi studiată. Pe alocuri optimistă, pe alocuri plină de umor se memorizează lejer. A făcut multe, dar și multe nu a făcut ..., nu a avut curajul să meargă în ... Siberia, dar poate fără el aici, pe acest meleag însorit, soarta ar fi fost și mai crudă, fără Aleea Clasicilor, fără Teatrul „Luceafărul” ..., dar poate nu eram nici noi, atât spiritual, cât și fizic. Poate a fost un scut în fața a multor, multor nelegiuiri. Au fost și de cei care l-au urât, dar au fost și de cei care l-au iubit. A fost desenat, pictat și i-au fost

---

¹³ *Ibidem*, p. 243.

¹⁴ *Ibidem*, p. 244.

¹⁵ Mihai Cimpoi, *Dialog cu pământul (despre A. Lupan)*, în „Cultura”, 8 august 1974, p. 4.

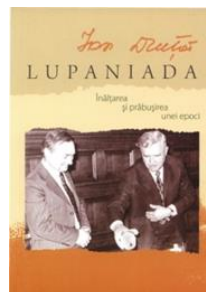
¹⁶ Fiicele lui Andrei Lupan, Nadejda, Tatiana și Silvia, în „Momentul” (Chișinău), 24 septembrie 1999.

destinate sculpturi din partea mai multor autori (Fig. 10,11). Ion Druță a scris „Lupaniada. Înălțarea și prăbușirea unei epoci”, Chișinău, 2012 (Fig. 7).

Imaginile de mai jos sunt preluate de pe site-ul www.andreilupan.cpm (accesat: 26 aprilie 2019).

Fig. 6 – A. Lupan, desen de Glebus Sainiuc (1919-2012), 1973

Fig. 7 – Ion Druță, *Lupaniada*, 2012

Fig. 8 – Portret de pictorița Valentina Rusu-Ciobanu (1920-2021), 1970

Fig. 9 – Portret de pictorul Igor Vieru (1928-1988), 1972

Fig. 10 – A. Lupan, Lazăr Dubinovschi (1910–1982), 1955

Fig. 11 – A. Lupan, sculptor Ion Zderciuc (n. 1957), 2006

Activitatea lui A. Lupan este elucidată și în cuvintele de felicitare cu prilejul a 80 de ani de la naștere ale Președintelui Republicii Moldova, Mircea Snegur:
Mult stimat Andrei Lupan!

Cu profund respect, cu flori și urări de bine poporul Vă omagiază astăzi numele și truda, Vă răsplătește harul literar și curajul civic prin care întotdeauna V-ați distins și V-ați impus.

Acum, după scurgerea celor 80 de ani, putem afirma cu tot temeiul că ați fost un fiu al unui veac cumplit și tragic. Vă cunoaștem nu în calitate de martor, ci de participant la făurirea destinului poporului.

Fiind un adevărat cronicar al sufletului de țăran, ați devenit unul dintre exponenții spirituali ai poporului, pe care l-ați exprimat și l-ați cântat în cele mai bune opere ale Dumneavoastră. Nici în vremuri de restriște, nici în vremuri mai bune nu V-ați înstrăinat de Țară, ați făcut tot ce V-a stat în puteri să-i micșorați povara, fără a pretinde slavă și nemurire.

Generații de literați, multe talente tinere și-au găsit calea în literatură având blagoslovirea Dumneavoastră, au fost îndrumate și ocrotite prin vorba așezată și fapta onestă ce Vă caracterizează.

Acum, scrutând calea parcursă, putem afirma că le-ați cunoscut pe toate din plin, ați avut parte de laudă și hulă, de ascensiune și rătăcire.

Cei 80 de ani pe care i-ați rotunjit sunt o carte deschisă nu numai pentru talmăcitorii de istorie, ci și pentru criticii literari.

Vă doresc multă sănătate, să ne trăiți și de acum înainte cu bucuria vieții și a inspirației.

MIRCEA SNEGUR

or. Chișinău

12 februarie 1992.

Familia Lupan în imagini. Fiicele lui Andrei Lupan locuiesc la Chișinău, iar cei șapte nepoți și zece stră-nepoți s-au stabilit în diferite țări. Fiica mai mare, Nadejda, a absolvit Universitatea de Stat din Chișinău și activează în calitate de programator. Are doi fii: Sandu (n. 1968, stabilit în SUA) și Nicu (n. 1972, stabilit în Germania). La rândul lor, Sandu are doi fii (Dan și Andrei), iar Nicu un fiu și o fiică (Damian și Maria).

Fiica Tatiana a absolvit Conservatorul de Stat din Chișinău și este profesoară de muzică la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice. Are un fiu și două fiice gemene: Călin (n. 1975, stabilit în Canada), Leana (n. 1984, stabilită în Olanda) și Vica (n. 1984, stabilită în Canada). Fiul Călin are o fiică și un fiu (Rachel și Matei), iar Leana are o fiică (Eva).

Fiica Silvia a absolvit Universitatea de Stat din Chișinău și activează în domeniul tehnologiilor informaționale, fiind programator. Are o fiică și un fiu: Ana (n. 1978, stabilită în Irlanda) și Andrei (n. 1981, stabilit în SUA). Ana are trei copii: Andrei, Ariene și Aiden.

Mai cunoaștem că fiicele Nadejda și Silvia au absolvit școli medii de cultură generală cu predare în limba română (numită moldovenească pe atunci), iar Tatiana cu predare în limba rusă, motivul fiind dorința de a cunoaște limba engleză. E știut faptul că în școlile cu predarea disciplinelor în „limba moldovenească”, în principal, se învăța limba franceză ca limbă străină, pe când în școlile cu limba rusă de predare se învăța, de regulă, limba engleză.

Doamna Tatiana Lupan ne-a povestit de investițiile pe care copiii și nepoții scriitorului le fac în Mihăileni pentru a înveșnici memoria tatălui și bunicului, dar și pentru a îmbunătăți condițiile de trai ale consătenilor. În fiecare vară familia se străduie să se adune la Mihăileni pentru a fi împreună și pentru a-și mărturisi succesele, bucuriile ... Mai jos prezentăm imagini din viața familiei Lupan, propuse cu multă amabilitate de fiica poetului, d-na Tatiana Lupan.

Fig. 12 – Andrei Lupan, anii 1950 Fig. 13 – Rahili Krivoruk-Lupan (în tinerețe)

Fig. 14 – Soții Lupan cu nepotul Nicu

Fig. 15 – Soții Lupan cu fiicele

Fig. 16 – Surorile Lupan

Fig. 17 – Familia mare la Mihăileni, 1985

Fig. 18 – Familia mare la Mihăileni, 2016